

Creștinismul ca eveniment azi

*Cu ocazia comemorării a 19 ani de la moartea lui **Luigi Giussani**, propunem textul integral susținut de acesta în cadrul conferinței organizate de Asociația Charles Péguy și de Centrul Cultural San Carlo (Milano, 28 octombrie 1992)*

Îngrijit de **Davide Proserpi**

Moderator. Don Giussani ne va vorbi în seara aceasta despre următorul subiect: „Creștinismul ca eveniment azi”, care e tocmai genialitatea datorită căreia experiența pe care el a generat-o și a trăit-o, în Biserică și pentru Biserica de azi, ne-a atins pe noi toți. Apoi va fi timp pentru câteva întrebări.

Luigi Giussani. Obiectiv vorbind, mi se pare că semnificația temei („Creștinismul ca eveniment azi”) e dictată de faptul că azi cuvântul creștinism este mai degrabă identificat cu o serie de valori morale sau cu ținerea unei predici despre valorile morale, este identificat cu o preocupare legată de valorile morale. Așadar, nu spun că creștinismul nu se ocupă de valori morale, ci spun pur și simplu că creștinismul nu coincide deloc cu ținerea predicilor despre niște valori morale. Dacă am fost la liturghia de duminică trecută, minunata parabolă a fariseului și a vameșului (cfr. *Lc* 18,9-14) ne-a surprins încă o dată: ne surprinde mereu, la sfârșit, când spune că vameșul a ieșit din templu iertat, „justificat”, în regulă, în pace, în timp ce fariseul, care se lăudase cu toate lucrurile bune pe care le făcuse – și nu spunea minciuni, Cristos n-a zis: „Fariseul a spus niște minciuni”, nici vorbă – a ieșit condamnat. Motivul ultim al acestei opoziții nu este necesar să-l elucidăm imediat; e posibil să reiasă ca o concluzie a altor gânduri. Dar vreau să spun că pentru cineva care trebuie să vorbească despre creștinism, să se gândească la creștinism sau să trăiască creștinismul, lucrul important, lucrul principal e tocmai acesta: că nu poate reduce lucrul de care vrea să se ocupe sau pe care vrea să-l trăiască la niște valori morale pe care să reușească să le traducă în act prin încordarea propriei voințe. Creștinismul este un fapt, un eveniment, un fapt obiectiv: chiar dacă întreaga lume n-ar crede, n-ar putea să-i smulgă acest lucru. Nu există niciun raționament care să poată sta în picioare: „*Contra factum non valet illatio*”, în fața unui fapt e inutil, în fața unui fapt nu se poate opune un raționament, forța unui raționament.

Creștinismul este un eveniment, în sensul că, în primul rând nu este o predică de morală. Fiind un eveniment care-l implică pe Dumnezeu, o mișcare a Misterului în viața omului, în istoria omului, cred că premisa cea mai importantă este tipul de atenție sau tensiunea plină de tandrețe pe care omul o are față de sine. Dacă un om nu este atent și tandru față de sine, tandru așa cum este o mamă cu copilul ei, se află într-o poziție – spun – în mod obligatoriu ostilă față de evenimentul creștin. Este o frază a lui Rainer Maria Rilke de la care pornesc deseori pentru a medita la mine însumi: „Și totul se unește ca să ne împrejmuie cu tăcere, pe jumătate de rușine, poate, pe jumătate dintr-o adâncă speranță.” („A doua elegie”, v. 42-43, în *Elegiile duineze*, Einaudi, Torino 1978, p. 13). Eu nu am găsit niciodată o sinteză a ceea ce omul simte în mod existențial față de sine, dacă se gândește la sine cu atenție, cu un minim de atenție pe care-l are față de sine, niciodată nu am găsit o sinteză comparabilă cu această frază a lui Rilke. Omul, dacă se privește pe sine, simte

rușine, simte lehamite, îi este rușine până la lehamite, și, cu toate acestea, nu poate nega un imbold, un imbold ireductibil, care-i constituie inima, un imbold ce nu poate fi redus la o plinătate, cu alte cuvinte la o perfecțiune sau satisfacție (valoarea etimologică a celor două fiind aceeași): „perfecțiune” are mai degrabă un sens ontologic, iar „satisfacție” e mai degrabă eudemonologic, cum să zic, are sens mai mult de sentiment. Eu cred că Dumnezeu s-a pus în mișcare tocmai ca să fie răspunsul la această percepție care, după părerea mea, tot repet, este unica percepție realistă pe care omul o poate avea față de sine, dacă se gândește la el însuși cu atenție și cu tandrețe maternă. Dacă Dumnezeu s-a pus în mișcare, s-a mișcat pentru a-i răspunde omului, omului căruia îi e rușine, care simte rușine și lehamite față de sine însuși, care găsește defecte la sine, defecte cu care e pe de o parte complice, iar pe de altă parte, nu poate reuși să astupe gura acestui strigăt care se află în inima sa, a acestei așteptări pe care o are în sufletul său.

Oricum, Dumnezeu a făcut această mișcare pentru a răspunde la situația omului. De asta a făcut această mișcare, devenind salvatorul omului: este salvatorul omului, este mântuitorul omului. Însă nu vreau să insist doar asupra acestor detalii, chiar dacă această premisă mi se pare necesară: Dumnezeu s-a pus în mișcare pentru mine. O spune literalmente sfântul Paul: „... care m-a iubit atât de mult și s-a dat pe sine pentru mine” (cfr. *Gal 2,20*). Și fiecare dintre noi, care suntem aici – scuzați-mă dacă spun asta – trebuie să repete, poate repeta și trebuie să repete aceste cuvintele ale sfântului Paul: „Pentru mine”, adică pentru a mă elibera; ca să mă elibereze, da, ca să mă elibereze de lehamitea față de mine însumi și de povara acestei limite, pe care o descopăr, pe care mi-o descopăr în tot ceea ce fac. Din acest punct de vedere, creștinismul are un punct de plecare pesimist în privința situației omului. Nu degeaba vorbește de păcatul originar, ca fiind primul mister, fără de care nu se poate explica nimic; e mister, dar fără acest mister nu poate fi explicat nimic din contradicția în care omul trăiește în mod inevitabil. Dacă e pesimist, dacă inițial e pesimist față de om, sfârșește însă într-un optimism, într-un optimism profund, profund și solicitant. Acel optimism pentru care cineva poate afirma: „Dacă Dumnezeu este pentru noi, cine va fi împotriva noastră?” (cfr. *Rm 8,31*), cum spune tot sfântul Paul. Mișcarea lui Dumnezeu constă în faptul că misterul lui Dumnezeu s-a conturat sub figura unui om real, s-a înfățișat sub forma unui om adevărat, un om adică ce e conceput în uterul unei femei și din acest mugure mărunț și aproape invizibil se dezvoltă ca bebeluș, copilăș, copil, adolescent, tânăr, până ajunge să fie, să devină centrul atenției în viața socială a poporului evreu, până ajunge să atragă după sine mulțimile, și până ajunge să aibă mulțimile, din cauza atitudinii celor care dețin puterea, împotriva sa, până ajunge să fie răstignit, ucis, și până ajunge să învie, să învie din morți.

Așadar un fapt e mișcarea lui Dumnezeu, un fapt total omenesc. Copiilor, ca să le explic ce înseamnă toate astea, le zic: „Să ne imaginăm doi tineri căsătoriți care timp de doi ani nu au copii, să ne închipuim cum se exprimă viața lor, cât de ușor se așează viața lor, în ordine. După doi ani, vine un copil. Copilul dă peste cap toată viața și nu mai pot continua ca înainte”. Iată, faptul creștin e ca un copil care se naște într-o familie – de fapt, s-a născut chiar ca un copil –: evenimentul creștin este Dumnezeu care pătrunde în viața omului și în istoria omului așa cum intră în istoria omului și în viața familiei sale și în istoria umanității un copil care se naște dintr-o femeie. Sfântul Ioan, în prima sa scrisoare, le spune primilor creștini: „Ceea ce mâinile noastre au atins, ceea ce ochii noștri au văzut, ceea ce urechile noastre au auzit, din Cuvântul vieții”, adică al adevărului, „vă vestim vouă” (cfr. *IIn 1,1-3*), întrucât adevărul a devenit tangibil, vizibil, audibil, așa cum

poate fi ascultat cineva care vorbește, cum poate fi văzut cineva care devine prezență, cum pot fi atinse mâinile unui prieten.

În acest stadiu aș putea să mă opresc aici, fiindcă ceea ce trebuie făcut, la acest moment, e doar să privim direct acest eveniment, acest lucru care s-a întâmplat. Iar atunci omul simte că toată responsabilitatea sa se pune în discuție, să-l recunoască, să nu-l recunoască, pentru că putem să recunoaștem și putem să nu recunoaștem. Mulți oameni, care l-au văzut, l-au recunoscut și apoi nu l-au mai recunoscut, au strigat: „Răstignește-l!” (*Mc 15,13-14*). Dar acest lucru e ușor de înțeles pentru noi, care știm din noi înșine ce este omul, cum se poate comporta. Iar apoi restul sunt aprofundări sugestive, care, într-o educație a credinței, trebuie să le fie comunicate tinerilor și să poată fi reluate de fiecare pe cont propriu. Spun că m-aș putea opri aici, pentru că aș vrea să știu ce s-ar putea spune în plus pe lângă asta: Dumnezeu a devenit om! Atunci, creștinismul înseamnă a atinge, a vedea, a asculta, a adera, a urma acest om. Așa cum a fost pentru sfântul Petru.

De data aceea, în sinagoga de la Capernaum, Isus vorbise mult și fusese mișcat, pentru că toată lumea, care fusese cu o zi înainte cu El de cealaltă parte a lacului Ghenizaret, călătorise pe lac ca să meargă după el. El fugise, la un moment dat, fiindcă voiau să-l facă rege: înmulțise pâinile! Au intrat în sinagoga de la Capernaum și El fusese impresionat în fața determinării cu care oamenii îl căutaseră, îl căutaseră din nou, și a zis: „Voi mă căutați pentru că v-am dat pâine să mâncați, dar eu vă voi da carnea mea s-o mâncați” (cfr. *In 6,26-58*). Tocmai pentru că Cristos era om, îi veneau în minte imagini din experiența sa de om, iar imaginea cea mai de neconceput care i-a trecut prin minte, aceea de a rămâne cu noi sub forma pâinii și a vinului, lucrul acesta, care este cel mai de neconceput din tot ceea ce s-ar fi putut el gândi, i-a trecut prin minte atunci, pe moment, datorită emoției pe care i-o trezea fidelitatea cel puțin exterioară a acelor oameni: oamenii aceia îl căutau din nou. Dar răspunsul Său nu corespundea cu ceea ce se așteptau oamenii de la El. Atunci, sub influența inclusiv a intelectualilor, oamenii încet, încet, au plecat cu toții, până ce au rămas, în tăcere, în lumina slabă a serii, aceiași oameni care-l îndrăgeau. Isus rupe primul tăcerea: „Și voi vreți să plecați?”. Iar Petru, cu spontaneitatea lui tipică: „Învățătorule, nici noi nu înțelegem ceea ce spui, dar dacă plecăm de la tine, unde să mergem? Numai tu ai cuvintele care dau sens vieții” (cfr. *In 6,59-69*).

Spun că acest grup mic de oameni care l-au urmat constituie chiar începutul istoriei creștine: pentru că l-au urmat, au recunoscut că era ceva excepțional la El, și nu-și puteau explica nici de ce era așa, nici cum era așa. De fapt, atunci când Cristos îi întreabă cu o altă ocazie: „«Cine spun oamenii că sunt?»». «Unii spun că ești fiul lui Belzebut, alții spun că ești un mare profet». «Dar voi cine spuneți că sunt?»». «Tu ești Cristosul, fiul Dumnezeului celui viu», îi răspunde Petru. Și Cristos, la rândul său: „Ferice de tine, Petru, ești norocos, pentru că tu mi-ai dat un răspuns pe care nu-l poți înțelege și l-ai dat pentru că Tatăl ți l-a sugerat” (cfr. *Mt 16,13-17*). Petru nu făcuse nimic altceva decât să reia cuvintele pe care Isus le spusese despre sine în alte situații. Îl urmau bând, aderând pentru ceea ce înțelegeau, făcând ceea ce spunea El, atâta cât reușeau. Așa cum erau, îl recunoșteau, mergând după el. Au mers după el. Iată, creștinismul este istoria acelor oameni care, intrând în contact într-un anumit fel cu acest eveniment, cu evenimentul lui Cristos, cu acest fapt istoric, au mers după el, fiecare așa cum putea, fiecare așa cum poate.

Este, într-adevăr, ceva de adăugat, înainte să extragem cele două corolare și pe care țin neapărat să le subliniez. Mișcarea lui Dumnezeu e faptul că Misterul a devenit un copil în sânul unei femei,

un mugure de carne în sânul unei femei, parte din corpul unei femei, născut la fel ca oricare alt copil. Eu mă gândesc mereu, mă impresionează mereu foarte tare, la începutul Evangheliei, când îngerul îi vestește Mariei, pentru că are loc toată discuția și la urmă Maria zice: „*Fiat*, da, fie mie după cuvântul tău”. Iar după acel punct este o propoziție care spune: „Și îngerul a plecat de la ea” (cfr. *Lc* 1,38). Eu sunt impresionat și aproape în fiecare zi mă gândesc la situația în care se afla acea fată de cincisprezece – șaisprezece ani: complet singură, cu Misterul pe care-l avea în ea – pe care nu putea nici măcar să-l constate, fiindcă de-abia începuse –, cu părinții cărora trebuia să le spună, cu logodnicul căruia trebuia să-i spună. „Fericită ești tu, care ai crezut că se împlinește în tine ceea ce a spus Dumnezeu” (cfr. *Lc* 1,45), îi va spune verișoara Elisabeta, pe care Maria a mers s-o viziteze îndată, imediat, pentru că aflase de la înger că era însărcinată în șase luni (cfr. *Lc* 1,36-45).

Atunci, misterul lui Dumnezeu a făcut o mișcare înspre om, devenind copil: acesta e faptul. Și creștinismul este acest eveniment, „este” acest eveniment.

Dar ... și acum? Nu spun acum, ci după zece ani de la moartea lui Cristos, un an după ce a murit Cristos, o sută de ani după, cinci sute de ani după, o mie de ani după, două mii de ani după, acum, pentru că întrebarea pe care mi-o pun este: iar acum unde este? Și-au pus-o și primii creștini care trăiseră încă în vremea apostolilor atunci când Isus a plecat. O persoană, contactată în ziua de după înălțarea Sa la Cer, își punea aceeași întrebare pe care mi-o pun eu acum. Și totuși El a zis: „Eu voi fi cu voi în «toate» zilele” – să observăm aceste sublinieri ale Evangheliei, care reprezintă întotdeauna ceva important – „voi fi cu voi în toate zilele până la sfârșitul lumii” (cfr. *Mt* 28,20). Iar eu sunt creștin pentru că El, Dumnezeu, e prezent între noi și va fi prezent în toate zilele până la sfârșitul lumii; eu sunt creștin datorită acestui lucru, se poate să fi comis mii de greșeli ieri și zece mii de infracțiuni, dar dacă spun așa, sunt creștin, voi avea nevoie mai mult decât ceilalți de îndurarea lui Cristos, dar sunt creștin, iar cineva care n-a comis nicio infracțiune, care și-a plătit zeciuiala, care a ținut toate sărbătorile liturghiei evreiești, fariseul, nu!

Oricum, Cristos a rămas prezent în lume, în istorie, și va fi prezent până la sfârșitul secolelor prin unitatea celor pe care El îi cucerește și îi conduce în interiorul personalității Sale; și a creat chiar un gest, prin care-l cucerește pe om și-l duce în interiorul personalității sale, care se numește Botez, este sacramentul Botezului. Prezența Sa este vizibilă, este tangibilă, este audibilă în unitatea credincioșilor în El, care inclusiv istoric are un nume, „Biserica”, care nu înseamnă nimic altceva decât adunare. Dar obiectivitatea prezenței Sale e salvată, e asigurată tocmai de către această unitate, ca și cum ea ar fi un cort, cum era cortul sub care se afla misterul lui Dumnezeu, cortul ridicat în mijlocul taberei evreilor: e ca un cort această unitate a celor care cred în El, care-L recunosc, pe care El i-a cucerit și i-a dus în personalitatea lui; e ca un cort această unitate în care El se află cu adevărat. Și Euharistia nu este nimic altceva decât extrema expresie concretă a prezenței Sale concrete.

Sfântul Paul, care este cel care a subliniat cel mai mult dintre toți această identitate a prezenței lui Cristos, a lui Dumnezeu făcut om, cu unitatea celor care cred în El, a înțeles-o când, trântit jos de pe cal, a auzit spunându-i se: „Saule, Saule, pentru ce «mă» prigonești?” (cfr. *Fapte* 9,3-4). Nu-l văzuse niciodată pe Isus din Nazareth, nu-l văzuse niciodată și persecuta creștinii: el îi persecuta pe creștini. „Saule, Saule, pentru ce «mă» prigonești?”. Aici trebuie să fi fost intuiția care i-a clarificat sfântului Paul identitatea despre care vorbim. Însă această identitate se putea vedea deja

pe vremea în care Cristos însuși exista. Cum nu putea merge peste tot, în satele care-l cereau, El îi trimitea pe ai Săi, doi câte doi; și ei se întorceau de acolo entuziasmați, spunând: „Învățătorule, ceea ce faci tu, am făcut și noi; miracolele pe care le faci tu, le-am făcut și noi. Oamenii ascultă și de noi” (cfr. *Mc* 6,7-13). Același fenomen care avea loc unde era El, avea loc în satul în care cei doi mergeau. În satul în care cei doi mergeau, cum era prezent Cristos? Prin cei doi pe care îi trimisese. Metoda pe care Cristos a folosit-o ca să continue prezența Sa printre noi, metoda pe care a folosit-o era deja pe rol când El trăia. Prin prezența celor care cred în El, El este prezent, în sensul literal al termenului.

De aceea, creștinismul ca eveniment este Dumnezeu devenit om și prezent în istorie – ca să fim clari – în unitatea celor care cred în El. Această unitate are o valoare non afectivă, nu poate fi rezolvabilă prin termenul „companie”, nu poate fi identificată cu niște oameni care au aceeași părere: „Voi care sunteți botezați”, spune sfântul Paul, „v-ați identificat cu Cristos. Nu mai există nici iudeu, nici grec, nici sclav, nici om liber”, marile diviziuni sociale și culturale de atunci, „nici bărbat nici femeie”, ci voi toți una sunteți, un singur lucru, în Cristos Isus” (cfr. *Gal* 3,27-28), și folosește termenul *eis*, care în greacă înseamnă „unul” în sens personal, al persoanei, dar la masculin: „Sunteți unul, *eis* ...”. „Sunteți «mine»”, îi spusese sfântului Paul: „Pentru ce «mă» persecuți?”. Acesta este aspectul cel mai greu, fără niciun dubiu, pentru mine; să mă iertați dacă îndrăznesc să spun pentru noi toți, fiindcă felul în care suntem educați – am spus-o și unui jurnalist zilele trecute la Lourdes (cfr. „Don Giussani: puterea egoistă urăște poporul”, interviu îngrijit de G. da Rold, *Corriere della Sera*, 18 octombrie 1992, p. 3; acum în *Eul, puterea, operele*, Nemira, București 2005, p. 219-221) – uită un pic acest lucru, sau trece foarte repede peste. Dar eu îl pot cunoaște pe Cristos prin ceva prezent. Fiindcă aceasta e genialitatea lui Dumnezeu, faptul că, pentru a i se face cunoscut omului și pentru a-l salva pe om, a devenit prezență.

Unitatea credincioșilor este chipul contingent, chiar banal, al acestei prezențe divine. Și așa cum atunci a devenit creștin și s-a schimbat cel care L-a urmat, tot așa acum este creștin și se schimbă, se schimbă ca om, cel care urmează această unitate, căreia Cristos i-a dat un semn de o obiectivitate absolută, care este episcopul de la Roma, capul comunității din Roma, pentru că totul, totul converge spre asta – chiar și un conciliu ecumenic, dacă nu are semnătura episcopului de la Roma, nu e valid, n-ar fi valid –. E fix invers de cum ne imaginăm noi sau de cum ne place să ne închipuim noi: nu este o părere a noastră ceea ce ne conduce la Dumnezeu, nu e un mod al nostru de a gândi, nu e o comparație combativă cu ceilalți, nu e rezultatul unei analize teologice: este urmarea unei prezențe. Primul corolar pe care voiam să-l pomenesc este așadar acesta: a urma o prezență. Dar „a urma o prezență” explică și drumul moral; nu doar apartenența, din punct de vedere al adeziunii, ci și drumul moral pe care cineva îl parcurge. Există o comparație foarte frumoasă în natură: cum face un copil ca să-și dobândească propria personalitate? Cu cât familia e mai bogată din punct de vedere uman, mai intensă, mai atentă, mai respectuoasă, în sfârșit, cu cât familia e mai umană în modul de a trata copilul și cu cât e mai fidelă îndatoririi proprii, cu atât mai mult copilul va crește cu o personalitate a sa, devine el însuși, dobândește personalitatea urmându-și părinții, faptul, evenimentul familiei. Urmând evenimentul familiei, absorbindu-i provocările, aproape prin osmoză, aproape printr-o presiune osmotică, și se trezește, la cincisprezece ani, că el e diferit de ceilalți pentru că a avut o astfel de familie, și este el însuși pentru că știe să dea rațiunile alegerilor

pe care le face, știe să dea rațiunile lucrurilor pe care le face. La fel e și problema morală pentru creștin.

Așa cum a fi creștini înseamnă a adera la o prezență, tot așa urmând această prezență, tot așa participând la provocările acestei prezențe, cineva schimbă, cineva se schimbă, cineva înțelege și se transformă. Cu o clauză foarte frumoasă, pe care Domnul a subliniat-o prin formula sa de perfecțiune, când a zis: „Fiți desăvârșiți precum Tatăl vostru din ceruri este” (cfr. *Mt* 5,48). Și cine poate fi perfect ca Dumnezeu? Cristos a semnalat, așadar, faptul că moralitatea adevărată este în totalitatea ei o tensiune trăită, este un parcurs, în sfârșit: viața ca parcurs, *homo viator*. Oamenii din Evul Mediu înțeleseseră foarte bine: viața este un drum, de aceea valoarea unei persoane rezidă în faptul de a fi fidelă în această tensiune, tensiunea de a învăța și de a urma. Și chiar de ar cădea de o mie de ori într-o zi, de o mie de ori ar relua. Cel de-al doilea corolar pe care doresc să-l subliniez e atunci acest concept al unei morale ca tensiune. Sfântul Ambrozie scria, într-o scrisoare, că sfânt nu este cine nu greșește, ci este cel care caută în permanență să nu cadă (cfr. Sfântul Ambrozie, *Explanatio Psalmi 1,22*, *Explanatio Psalmi 36*, 51). Copiilor, la școală, citind fragmentul din sfântul Ambrozie, le făceam această observație: „Închipuiți-vă un om care greșește în fiecare zi, pentru că are un defect foarte mare, grav – și în fiecare zi greșește, în fiecare zi – și în fiecare dimineață când se trezește spune: «Doamne, te rog cu umilință, ajută-mă să mă autodepășesc, ajută-mă să mă corectez», și în fiecare zi greșește, și continuă așa cincizeci de ani, trezindu-se în fiecare dimineață cu această revenire sinceră, cu acest strigăt sincer, și în fiecare zi greșește...: e un sfânt – un sfânt! – un sfânt ale cărui zile ar fi pline de greșeli”. Conceptul de morală care se naște din creștinism ca eveniment e chiar acesta: moralitatea este o tensiune, care are loc ca urmare; și cineva urmează așa cum poate, cum reușește, în funcție de harul ce-i este acordat. Într-un context de această natură, Misterul adoptă o figură, ia un chip: „Nu este Dumnezeu celor morți, ci Dumnezeu celor vii” (cfr. *Lc* 20.38), spune Cristos, adică nu este Dumnezeu gândurilor noastre, ci Dumnezeu adevărat, real, care există înainte de toate, ce nu poate fi cuprins de niciun gând al nostru. „Gândurile mele nu sunt gândurile voastre și căile mele nu sunt căile voastre” (cfr. *Is* 55,8). Dar acest Mister, într-un asemenea context, nu rămâne cu totul mister, nu rămâne cu totul necunoscut. Copilul acela care devine mare, moare și învie, și înviind cuprinde istoria într-un mod irezistibil, atrăgând oamenii la sine, a căror unitate alcătuiește Trupul Său, Trupul misterios, Trupul mistic – se spune – sau poporul lui Dumnezeu, care este – mi-am permis să fac o comparație mai devreme – asemeni cortului evreilor din deșert, care conținea arca Alianței, acest Mister realmente prezent, într-un asemenea context, realmente ne explică Misterul. Ni-l explică în sensul că arată corespondența exactă, perfectă, puternică, sugestivă, foarte duioasă dintre Mister și viața noastră – cum spunea Rilke, vulnerabilă pe de o parte și plină de o speranță infinită pe de altă parte –: se numește „îndurare”. Definiția supremă a Divinului, a Ființei, pe care Cristos a introdus-o în lume și pe care prin unitatea credincioșilor o face să rămână ca propunere pentru bietul om al tuturor vremurilor, în orice situație ar fi el, este cuvântul „îndurare”. Dumnezeu este îndurare, un cuvânt imposibil de conceput altminteri de către noi.

Moderator. Mulțumim! Acum, așa cum spuneam, avem timp pentru câteva întrebări care poate ne ajută să înțelegem valoarea lucrurilor pe care ni le-a spus don Giussani.

Giussani. Oricum, în privința acestei valori are loc o verificare continuă, cel puțin pentru mine, deoarece vorbind astfel, zeci și zeci de mii de oameni au urmat și urmează. Vorbind așa! Îmi aduc aminte că un preot important al Diecezei noastre, pe care eu îl stimez mult, don Barbareschi (Monseniorul Giovanni Barbareschi, 1922-2018, din Dieceza de Milano), venise la o întâlnire pe care o țineam în sala roșie a PIME (Institutul Pontifical pentru Misiuni Internaționale), pentru studenți. Intrase și se așezase în fundul sălii. Îmi spuneam: „Cine știe ce-o fi căutând aici?”, fiindcă părea că-i e puțin rușine. Pe urmă, când am terminat, după ce au ieșit cu toții, el a rămas acolo și mi-a zis: „Auzi, da' tu vorbești tot timpul așa?”. Și eu i-am răspuns: „Păi, da!”. Și el: „Ce li se pare așa de interesant?”. Am fost nevoit să împlinesc un act de umilință.

Dar, nu cred că e o rigiditate oarbă. Creștinismul e ceva imposibil de conceput dacă nu în acești termeni. Nu am epuizat termenii, am pomenit câțiva termeni care mi se par fundamentali. Deoarece Copilul Isus e fundamental, așa cum e fundamentală unitatea Bisericii, care este unitatea credincioșilor, dar fără a recunoaște dispoziția obiectivă a magisterului papal nu mai este o unitate, e lăsată pe mâna hermeneuticii, a interpretării oamenilor, și fiecare ar putea gândi ce are el chef – și cine-l împiedică? –. Iar dacă această Biserică nu ajunge să fie atât de apropiată de mine și de tine, astfel încât să se concretizeze într-o companie în care să ne întâlnim și să ne ajutăm, cu cincizeci, șaiszeci, șaptezeci, optzeci de alți oameni, ce-ar fi? Ar fi un lucru abstract sau politică, un fenomen curios sau un fenomen politic. Însă Ioan Paul al II-lea, în urmă cu ceva vreme le spunea Episcopilor spanioli din Tarragona – a repetat-o și recent, nu-mi mai aduc aminte cu ce ocazie – le spunea că Biserica trebuie să coincidă cu o comunitate vie, în jurul persoanei (*Discurs adresat episcopilor spanioli din Barcelona și regiunile ecleziastice Tarragona și Oviedo, în vizita „ad limina apostolorum” 11, noiembrie 1991, 5*): Deșteptarea poporului creștin spre o conștientizarea mai mare a Bisericii, prin construirea de comunități vii în care urmarea lui Cristos să devină concretă și să cuprindă toate dimensiunile vieții, acesta este răspunsul adecvat culturii seculariste care amenință serios principiile creștine și valorile morale ale societății. („Aceasta este metoda despre care îi vorbeam jurnalistului pe care l-am citat mai devreme: având în vedere că Dumnezeu a creat bărbatul și femeia și a creat istoria omului ca salvare, devenind tovarăș al omului, Dumnezeu familiei este Dumnezeu Bisericii, adică al poporului care a strigat către Dumnezeu și a fost salvat, așa cum spunea Ester în Biblie (cfr. *Est* 10,3f). Noi citim asta o dată pe săptămână în Liturgia Orelor: „Poporul care a strigat către Dumnezeu și a fost salvat” (cfr. *Ps* 22(21),6). Atunci, în același fel: Dumnezeu, pentru a-i da naștere omului, pentru a-l face să crească, pentru a-l face să devină el însuși, pentru a-l defini pe om, pentru a face perfect un om, folosește aceeași metodă: familia ca primă companie. Dar dacă aceasta nu știe să se lărgească, devine o închisoare sau devine un mormânt și atunci omul fuge de acolo, fuge. Atunci acesta este motivul pentru care ne naștem în „familia” care este unitatea credincioșilor, Biserica, Biserica trup al lui Cristos, ne naștem în trupul lui Cristos și creștem, pentru că nimeni în Biserică nu e ca tine, și nimeni nu e ca mine, nu este unul la fel cu altul. Și această diversitate, care în cultura liberală și raționalistă este o obiecție foarte mare care i se aduce conviețuirii – diversitatea este o obiecție foarte mare pentru cultura modernă, de exemplu chiar pentru starea de funcționare a Statului – aici devine bogăția unei identități care se află dincolo de diversitate și care îi generează pe toți. Fiindcă Cristos este ieri, azi și întotdeauna; e pentru el, care are caracterul lui, pe care aș vrea să-l am eu, și este pentru mine care am caracterul meu, pe care ar vrea să-l aibă el.

Intervenție. Voiam să întreb: în cursul zilei, în care sunt atât de des asaltată de zeci de probleme, cum se poate trăi, cum se poate urma acea Prezență?

Giussani. Să urmezi Prezența e identic cu o altă expresie: a face memoria acelei Prezențe. Atunci când eram în clasele elementare – pe urmă am mers la Seminar – tatăl meu, mai ales tata, era în ochii mei o prezență impunătoare permanentă. Eu am furat o singură dată în viața mea: mergând spre școală, un coleg, care se pusese lângă mine, când am ajuns în fața unei tarabe de aprozar, pe care erau niște castane prăjite, mi-a zis: „Ia-le! Ia-le!”. Și eu am întins mâna și am luat, și nu m-a văzut nimeni. Seara, vine tata acasă de la servicii și îmi spune: „Auzi, ce ai făcut azi dimineață?”. Eu l-am simțit pe tata ca fiind omniprezent, în fine – ca Dumnezeu –. De aceea, modul de a urma această Prezență e acela de a ți-o aduce aminte. Din acest motiv Biserica spune: dacă în acel interval de timp care devine pentru toți oamenii măsura propriei expresivități, care este munca, săptămâna de lucru, dacă în acest interval nu dedici nici măcar un moment memoriei lui Cristos, nu mergi la Liturghie duminica ... mai puțin de atât, nu există, deja comiți un păcat de moarte! Adică, nu e ceva vag să spunem că pentru a urma această Prezență trebuie să ți-o amintești, să faci memoria acestei Prezențe.

Este un text foarte frumos, pe care probabil că tu l-ai citit, *Pelerinul rus*, un text ortodox rusesc, în care se spune că trebuie să ne obișnuim să-l invocăm pe Domnul, să facem memoria Domnului, o dată, de zece ori, de o sută de ori, de zece mii de ori pe zi, până ajunge să coincidă cu respirația (cfr. *Pelerinul rus*, Ed. Sophia, București 1998, p. 81). Așa spune textul, într-o manieră splendidă. Dacă eu mă gândesc că Domnul este mai concret decât mama, e mai al meu decât mama sau decât tata, dacă ne gândim la asta, atunci dorința de a spori memoria nu doar că e corectă, ci e inevitabilă, și a face acest lucru nu doar că devine posibil, ci real. Astfel încât cineva poate face conștient o greșeală, și pe urmă imediat să-și aducă aminte de acea Prezență. Și această multiplicare a amintirii scurtează tot mai mult timpul de uitare și timpul de trădare. Uitarea, de fapt, pentru omul adult, este uitarea Celui din care se naște. Deoarece eu, în această clipă, nu mă creez de unul singur. Le spun mereu copiilor: „Spuneți-mi dacă există ceva mai evident decât asta, că în clipa asta tu nu te creezi singur, eu nu mă creez singur”. Atunci, în această clipă eu iau ființa din altceva și acest altceva se numește Dumnezeu, care a devenit un om, drept pentru care iau ființa, mă nasc din Cristos. Cu cât această reflexivitate maturizează mai mult personalitatea, nu e ceva mai mult, nu e a fugi într-o abstractitate, cu cât sporesc mai mult această memorie, cu atât mai mult simt cum consistența eului meu se naște acolo unde se naște. Și, cu toate astea, am în mine aceeași slăbiciune, astfel încât, în timp ce mă gândesc la acest lucru, pot să cad, să alunec.

Insist pe aceste lucruri fiindcă e foarte frumos că creștinismul este îndurare, că Ființa este îndurare: din punct de vedere uman e imposibil de conceput simpla idee de a ne gândi la destinul propriu, dacă nu e îndurare. De fapt, cei pentru care destinul nu este îndurare nu se gândesc, nu au cum să se gândească. Și cum destinul se impune tot mai mult și ne ajunge, sunt mai inteligenți primii decât ceilalți, e mai mare prima inteligență decât prima. Și pe urmă, scuzați-mă, răspunsul adevărat la întrebarea de mai devreme – faptul că pentru a urma e nevoie să ne amintim – eliberează de orice moralism; nu sunt niște legi de aplicat, e o reamintire pe care trebuie s-o împlinim. Când eram la școală, cu învățătorul meu Fossataro, centurion al miliției, în clasa a IV-a, eu aveam mereu gândul la tata: nu erau niște legi pe care tata mi le explica, era el! Și aplicam niște legi aducându-mi aminte de el. E mai sintetic, mai plin de afecțiune, mai uman, mai simplu.

Intervenție. Dacă memoria permite să rămână viu acest fapt, acest eveniment, atunci de ce se întâmplă, de exemplu, că și între noi, creștinii, poate chiar făcând memorie, deseori evenimentul este redus la niște reguli umane? O spun pentru că găsesc asta ca o tendință în mine și pe urmă fiindcă mi se întâmplă des, de exemplu la Liturghie, să văd asta reprodus în predicile care comentează liturgia.

Giussani. Sunt de acord cu dvs, nu știu ce să vă răspund: eroarea se află în metodă, metoda e greșită, metoda de transmitere. Părinții, i-am zis acelui jurnalist la Lourdes, vor fericirea copiilor, dar e ca și cum ar fi uitat să-i învețe metoda pentru a încerca să ajungă la ea. E ca și cum n-ar ști ce drum să-i învețe ca să ajungă la ea. Și așa putem și noi comunica credința noastră, putem comunica evidența noastră cu privire la faptul creștin, putem comunica mesajul nostru: „Misterul lui Dumnezeu este printre noi”, fără să respectăm metoda pe care o presupune acest adevăr. Iar metoda este aceea pe care a creat-o Cristos: metoda este prezența, așa cum a definit-o El, prezența unității credincioșilor, prezența unei companii; companie înseamnă oameni care sunt împreună pentru că există El, pentru că îl recunosc pe El. Nu e necesar absolut deloc să avem, cum să zic, înflăcărea pe care poate o am eu în anumite momente, fiecare are caracterul lui. Dar acesta este răspunsul. Metoda ne este predată de El: „Fiți uniți, urmați; pentru a Mă urma pe Mine, trebuie să urmați compania voastră; compania, adică unitate a unor persoane care se adună pentru că există Eu, pentru că Mă recunosc pe Mine. Și atunci se învață unii pe alții, se iartă unii pe alții”. Este o eroare în metoda de transmitere.

După părerea mea, de o sută de ani, ca creștini, ca popor creștin, am greșit în această privință, la nivel de metodă, ca metodă de comunicare. Se spune: „Factorii fundamentali ai realității Bisericii sunt Magisterul infailibil...” – magisterul, care este o realitate obiectivă, infailibilă, deoarece ultimul cuvânt nu e interpretarea mea, ultimul cuvânt e în afara mea, și aceasta este o valoare implicită a creștinismului: valoarea ultimă, adevărul este o realitate care se află în afara mea; ieșeau din casă și dădeau peste Adevăr care vorbea pe străzi: Dumnezeu, tovarăș al omului – „... Magisterul Bisericii și Sacramentele”. Și sacramentul ce este? O prezență. Sacramentul este forma cea mai simplă a memoriei. Atunci, inițial spunem aceste două lucruri, dar apoi, din punct de vedere metodologic, urmăm imaginea noastră de comunicare sau de evaluare, de judecată, imaginea noastră concluzivă, termenul discuțiilor noastre, părerea teologică a unei dispute teologice, ceea ce spun ziariștii, ceea ce spune televiziunea, ceea ce spun preoții.

E spectaculos – repet ceea ce le spun copiilor – că Cristos a obligat la un singur lucru, la îndeplinirea unui singur lucru, ne-a obligat la un singur lucru, ca metodă pentru a comunica cu El: sacramentele, care sunt gesturile în care omul nu trebuie să facă nimic, decât să fie cu ochii larg deschiși, conștient. La fel ca oamenii care veneau să se spovedească de Paști, *illis temporibus*, veneau acolo și stăteau acolo blocați. Atunci eu le puneam niște întrebări și ei ziceau: „Da”, sau nici măcar: „Da, nu”, ci doar dădeau din cap și eu le dădeam dezlegarea. Asta e minimum obligatoriu! Nu e nevoie să gândim cine știe ce, să știm să simțim, să avem niște emoții deosebite. E ca și cum am zice: aceasta este o carte! Creștinismul este un fapt! Atunci, metoda pentru a învăța acest fapt este aceea de a rămâne în interiorul lui; înseamnă să stăm într-o companie de oameni care se reunesc sau se recunosc în unitate pentru că există Cristos. Se numește „comuniune”, la fel ca sacramentul. Dar există o distanță între asta și modul cu care obișnuim să trăim noi, pentru că – mă scuzați – tocmai asta nu ne-a învățat nimeni. Așa cum acum se pierde sensul familiei, acea

coeziune care, prin osmoză, prin presiune osmotică, face să crească și să fie el însuși un copil, îl face să devină persoană, îi afirmă personalitatea, astfel că de foarte multă vreme s-a pierdut sensul acestei „familii”, a acestei familiarități cu Cristos, care este unitatea dintre noi în numele Său (de aceea, în compania Bisericii, poate intra delincventul și poate intra sfântul, și cel care are mai puține obiecții față de faptul că în această companie sunt și un delincvent și un sfânt).

Intervenție. Dvs ați vorbit despre duioșie, duioșia omului față de el însuși și duioșia lui Dumnezeu față de om. Aș vrea să știu mai multe despre asta, deoarece duioșia aparține unei sfere foarte intime, nu prea reușesc să înțeleg ce legătură are una cu alta.

Giussani. Răspunsul este deja în întrebarea dvs. Dvs spuneți că termenul duioșie aparține, indică o sferă foarte intimă, cea mai intimă a eului meu în proprii mei ochi. Iar dacă eu mă consider pe mine însumi, mă percep pe mine însumi, cum am spus mai devreme, ca o realitate care în acest moment e creată de un Altul, dacă sunt conștient de faptul că eu ies la iveală din Mister în această clipă, atunci cu uimire mă uit la mine însumi. Dacă mă privesc ca un dat sau ca un dar, atunci sunt uimit de mine însumi, și mă privesc așa cum o mamă se uită la copilul pe care tocmai l-a născut. În schimb orgoliul nostru, voința noastră de afirmare ne face să fim străini față de noi înșine, ne face să fim duri cu noi înșine. De asta mă gândesc mereu la Rilke, la fraza aceea: „Și toate se unesc să ne-ascundă-n tăcere, jumătate de rușine, poate, iar jumătate din negrăită speranță”. Ambele lucruri se află în joc. Și Biserica este unicul loc în care aceste două lucruri ale omului sunt afirmate, unicul loc în care este înțeles acest paradox sau această contradicție, această contradicție jalnică și iubită – nu e vorba că ar fi iubită contradicția, ci e iubită unitatea care se află în această contradicție –. Însă lucrul cel mai frumos ce mi-a fost predat este cuvântul „îndurare”. Nu există în dicționar. Adică, există în dicționar, dar este unicul cuvânt, foarte necesar, zilnic necesar, care nu poate izvorî din experiența noastră. Eu îmi aduc aminte tot timpul că – scuzați-mă dacă adaug asta, pe urmă jur că nu mai vorbesc –, atunci când aveam trei ani, mergeam mereu cu mama la Vespere. În biserică era un amvon mare în formă de spirală de aur. Stăteam acolo jos, cu mama, și era un preot care tot se agita să strige și eu stăteam acolo, tot timpul foarte atent; la un moment dat, preotul a spus o frază: „Și dacă mama ta te-ar abandona, eu nu te voi abandona” (cfr. Is 49,15). Eu m-am speriat așa de tare încât am început să mă uit la mama, care era acolo, și m-am uitat la ea terorizat, cu ideea că m-ar putea lăsa. Mama s-a întors spre mine, mi-a zâmbit, și atunci m-am liniștit. Dar, în alt sens, acel moment este unul dintre momentele capitale din viața mea: din acel moment, în acel moment a început baza lucrurilor pe care le-am înțeles. Să ai o mamă este un eveniment și nu doar niște legi morale de aplicat; ci să ai o mamă înseamnă, din interior, imboldul de a te comporta într-un anumit fel, să-i dai un pupic sau să-i spui da, sau să plângi pentru că ai greșit, pentru că ai fost neascultător; și asta e ceva ce vine din interior. În timp ce morala, în toată lumea, provine din exterior și în mod normal devine o morală de Stat, e accentuată la nivel de stat, deoarece valorile morale care se impun sunt acelea – cum să spun – utile Statului, în momentul istoric prin care trece acesta.

Moderator. Vă mulțumim foarte mult! Suntem emoționați și uimiți. Vă mulțumim din tot sufletul, și pentru efortul de a fi venit aici cu noi.